

**باززنده‌سازی بناهای باقی مانده از جنگ در خرمشهر
با رویکرد توسعه‌ی گردشگری**

نجلا درخشانی

سجاد پاک‌گهر

پاییز ۱۳۹۸

سرشناسه: درخشانی، نجلا، ۱۳۶۲ -
 عنوان و نام پدیدآور: باززنده‌سازی بناهای باقی‌مانده از جنگ در خرمشهر با رویکرد
 توسعه‌ی گردشگری/ نجلا درخشانی، سجاد پاک‌گهر.
 مشخصات نشر: ارسطو، ۱۳۹۸.
 مشخصات ظاهری: ۱۲۷ ص؛ ۲۲ × ۲۹ س.م.
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۲-۳۶۹-۷
 وضعیت فهرست نویسی: فیا
 موضوع: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ -- بازسازی
 موضوع: Iran-Iraq War, ۱۹۸۰-۱۹۸۸ -- Reconstruction
 موضوع: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ -- خرمشهر
 موضوع: Iran-Iraq War, ۱۹۸۰-۱۹۸۸ -- Khorramshahr
 شناسه افزوده: پاک‌گهر، سجاد، ۱۳۶۳ -
 رده بندی کنگره: DSR۱۶۴۰
 رده بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۴۳
 شماره کتابشناسی ملی: ۵۹۰۲۴۴۳

نام کتاب: باززنده‌سازی بناهای باقی‌مانده از جنگ در خرمشهر با رویکرد توسعه‌ی گردشگری
 مولفان: نجلا درخشانی - سجاد پاک‌گهر
 ناشر: ارسطو (با همکاری سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)
 صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: نجلا درخشانی
 تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
 نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۸
 چاپ: مدیران
 قیمت: ۱۰۰۰۰۰۰ ریال
 فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۲-۳۶۹-۷
 تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

زیبایی رمز ماندگاریست
و سادگی رمز زیبایی ...
شهداء چه زیبا و
ماندگارند.
تقدیم به روح پاک شهیدان والامقام

فهرست

۷	 مقدمه
۹	 بافت تاریخی
۱۰	 حفاظت
۱۰	 مفهوم واژه‌ی حفاظت
۱۱	 مفهوم مرمت
۱۲	 مفهوم احیاء (باززنده سازی)
۱۲	 اهداف احیاء
۱۳	 مرمت شهری
۱۴	 انواع طرح‌های مرمت شهری
۱۵	 فرصت‌ها و مزیت‌های مرمت شهری در عصر جهانی شدن
۱۶	 شش دوره‌ای که مرمت شهری در آغاز نوسازی و بازسازی شهری در قرن ۲۰ تا به امروز از سر گذرانیده
۱۸	 رویکرد تاریخی در تعیین ارتباط بین روش‌های مرمت شهری
۲۰	 بهسازی شهری
۲۰	 اهمیت و ضرورت بهسازی و نوسازی شهر
۲۱	 بهسازی و نوسازی بافت‌های تاریخی و فرسوده شهری
۲۲	 ضرورت اجتماعی بهسازی و نوسازی شهر
۲۳	 ضرورت اقتصادی بهسازی و نوسازی شهر
۲۶	 ضرورت‌های حفظ، نگهداری و احیاء
۲۷	 بهره‌گیری از نوزایی و بازآفرینی شهری در کنار مرمت و احیاء تک‌دانه‌های ارزشمند
۲۹	 شاخص‌های اصلی بازآفرینی شهری
۳۰	 نوزایی شهری
۳۰	 ابعاد نوزایی شهری

۳۲	خلاصه‌ای از سیر تحول نوسازی و بازآفرینی شهری در جهان
۳۳	انواع مداخله در بافت‌های شهری از دیدگاه دکتر حبیبی
۳۴	معیارهای مداخله در بافت تاریخی شهرها (براساس اصول حفاظت و مدیریت شهری والتا)
۳۷	روند برخورد با بافت‌های باارزش و تاریخی
۳۸	اقدامات کشورهای مختلف در مواجهه با بناهای باقی‌مانده از جنگ
۳۸	بررسی لزوم حفظ تک بناهای باقی‌مانده از جنگ در شهرستان خرمشهر و ارائه رویکرد مواجهه با این بناها
۴۰	مرمت و باززنده‌سازی شهری؛ توسعه‌ی گردشگری و رونق اقتصادی شهرها
۴۲	معرفی نمونه‌هایی از حفظ آثار باقی‌مانده از جنگ در سایر کشورها با هدف توسعه‌ی گردشگری
۴۸	معرفی بناهای شناسایی شده‌ی باقی‌مانده از جنگ در خرمشهر
۱۰۵	کاربری‌های پیشنهادی برای بناهای ارزشمند باقی‌مانده از جنگ در شهرستان خرمشهر بر اساس نیازهای شهری
۱۰۶	جمع بندی
۱۰۸	منابع مطالعاتی
۱۱۲	پیوست‌ها
۱۱۳	بناهای ارزشمند و تاریخی شناسایی شده‌ی باقی‌مانده از جنگ در یک نگاه
۱۱۴	تعلق خاطر و حفاظت
۱۱۵	توانمندسازی اجتماعی
۱۱۵	اصالت
۱۱۷	فرهنگ
۱۱۹	هویت
۱۲۲	هویت و اصالت شهری

مقدمه

سازمان بهداشت جهانی در جریان پروژه‌های شهرهای سالم برای ارتقاء سطح زندگی و بهداشت ساکنین شهرها چهار خط مشی را پیشنهاد می‌کند که اولین و مهمترین خط مشی عنوان شده توسط این سازمان، راهبرد بازسازی و نوسازی شهرهاست. این راهبرد بر اجرای جدیدترین برنامه‌های توسعه‌ی مناطق شهری موجود از طریق استفاده‌ی مجدد و بهینه از بناها، ساختمان‌ها و تسهیلات موجود شهری تأکید می‌کند. بنابراین حفظ و حراست از بافت‌های قدیمی در شهرها مورد توجه و عنایت خاص قرار گرفت. نخستین حرکت‌ها و سیاست‌های حفاظتی با هدف نگهداری از ساختمان‌ها و بناهای پراکنده و خاص صورت گرفت. در بسیاری از کشورها، سیاست‌های مربوط به حفظ یادمان‌ها و بناهای پراکنده و دیگر ساختمان‌ها ریشه در قرن نوزدهم دارد. رفته‌رفته تفکر اقدام تک بعدی و توجه به تک بناها و ساختمان‌های منفرد جای خود را به اقدامی هماهنگ جهت حفظ مجموعه‌ی بافت‌های شهری داد. (پورجعفر، ۱۳۸۸: ۵۴) تكدانه‌های ارزشمند موجود در بافت‌های تاریخی بخشی از هویت و تاریخ معماری هر شهر محسوب می‌شوند که حفظ، نگهداری و مرمت آنها علاوه بر حفظ کالبد بنا باعث حفظ اصالت و هویت معماری ارزشمند باقی مانده در بافت خواهد شد.

رشد روزافزون فرهنگی و اجتماعی شهرها موجب ایجاد نوعی احساس نیاز به خاطرات و تعلق خاطر آنها به گذشته‌ی تاریخی و اصالت خود شده است که از طریق حفظ نشانه‌ها و عناصر موجود در شهر چه از نظر معنوی و چه از نظر کالبدی و فیزیکی می‌توان به این احساس نیاز پاسخ گفت.

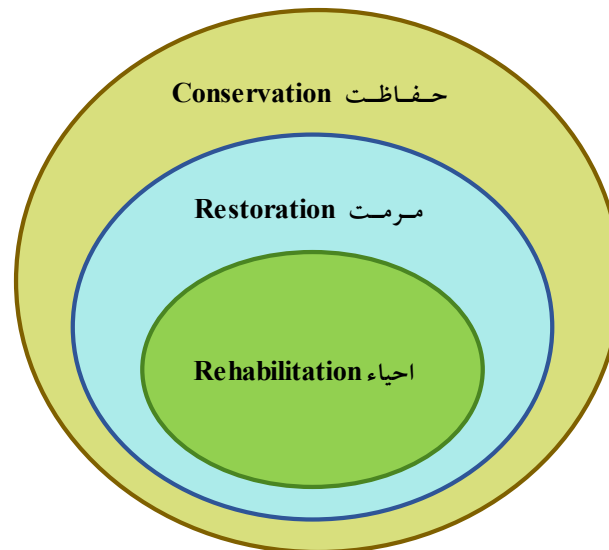
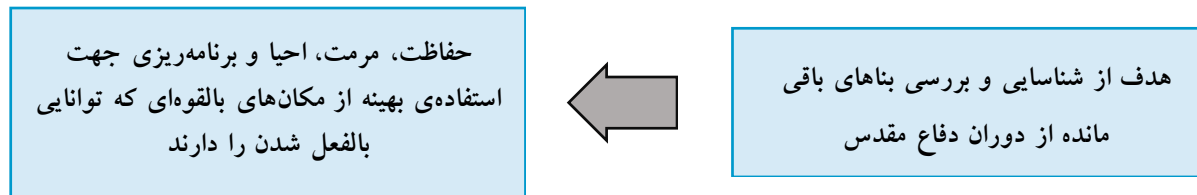
مرمت و احیاء تكدانه‌های ارزشمند علاوه بر تقویت حس تعلق خاطر و حفظ هویت و اصالت معماری از نظر اقتصادی نیز نسبت به توسعه‌ی شهر در نواحی پیرامون مقرون به صرفه بوده و باعث ایجاد جاذبه‌های توریستی و گردشگری در مراکز شهری و در نهایت ایجاد اشتغال پایدار خواهد شد.

در صورتی که بنای تاریخی را به صورت وابسته به مجموعه‌ی شهری و بافت پیرامون آن تلقی کنیم در واقع به آن امکان نقش‌پذیری و تعامل با سایر عناصر شهری را داده‌ایم بنابراین مرمت تک دانه‌های ارزشمند با دورنمای هدفی یکسان در نهایت منجر به احیای بافت شهری خواهد شد؛ مانند دانه‌های تسبیح که یک کنار هم گرد می‌آیند و یک تسبیح کامل برای انجام یک عمل معنوی و اعتقادی را به وجود می‌آورند، تكدانه‌های ارزشمند موجود در یک بافت نیز در صورتی که مرمت شوند با نقش مهمی که ایفا می‌کنند موجب بازگرداندن سلامت کالبدی و اجتماعی به پیکر شهر تاریخی و رونق و پویایی آن می‌شوند. اما مرمت به تنهایی ضامن بازگشت حیات بنا نخواهد بود بلکه نگرش و برنامه‌ریزی صحیح جهت احیاء این ابنیه خواه به صورت منفرد و خواه به صورت مجموعه‌ای با عناصر پیرامون علاوه بر باز زنده سازی بافت تاریخی، تأثیر چشم‌گیری بر وضعیت اجتماعی، فرهنگی و حتی اقتصادی محیط اطراف می‌گذارد.

همان‌گونه که گردش خون، جریان اکسیژن از طریق دم و بازدم و متابولیسم در بدن انسان باعث ادامه‌ی روند حیات در او می‌شود، در بافت‌های تاریخی نیز وجود زندگی با حضور انسان، تحرک و تعاملات اجتماعی و فرهنگی ضامن بقاء و حیات بافت‌ها می‌باشد و این مسأله محقق نخواهد شد مگر با حفظ تكدانه‌های ارزشمند از طریق مرمت و احیاء و تزریق کاربری متناسب با بافت پیرامون آنها.

ملاک‌های ارزش‌گذاری بناهای قدیمی موجود در بافت‌های شهری، تعلقات آئینی و مذهبی، تزئینات و جزئیات ویژه، قابلیت استفاده در جهت عملکرد امروزی، قرارگیری در یک بدنه یا میدان یا محور تاریخی و ارزشمند طرح ویژه‌ی معماری و اصالت در مصالح و کیفیت ساخت معماری، ارتباط با یک بنای شاخص و اصیل و امکان توسعه‌ی

برخی مجموعه‌ها یا اصالت فرهنگی و اجتماعی و کاربری تاریخی بنا می‌باشد. طرح‌های مرمت و احیاء و بهسازی زمانی موفق خواهند بود که در کنار آنها از توانمندسازی اجتماعی و فرهنگی که در واقع نوعی احیاء اجتماعی در بافت‌ها است و همچنین از مشارکت مردم محلی در جریان برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های مرمتی استفاده شود و هدف اصلی این طرح‌ها توسعه‌ی گردشگری پایدار باشد.

بافت تاریخی

بافت تاریخی از مهمترین بخش‌های هویتی هر شهر محسوب می‌شود و پیدایش آن پیرو اطاعت از ساختارهای اقلیمی و فرهنگی است. (فلامکی، ۱۳۸۴ : ۱۲۷)

بافت‌های تاریخی جزئی از سرمایه‌ی فرهنگی ملت‌ها هستند و حکم اندوخته‌های متراکم را دارند که گنجینه‌ای از خاطرات اجتماعی و شیوه‌های اندیشیدن و زیستن گذشتگان ما را در برگرفته‌اند. بافت‌های تاریخی واجد ارزش‌های نادر زیبایی شناختی و تداوم خاطرات جمعی و هویت‌بخشی شهرهای ما هستند بنابراین بافت تاریخی هر شهر بخش مهمی از سرمایه‌ی اجتماعی- فرهنگی آن شهر محسوب می‌شود که به تبعیت از ساختارهای معماری و شهرسازی و با توجه به شرایط محیطی و ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی ساکنان هر شهر، در طول سالیان متمادی تکوین یافته است. (کلانتری و همکاران، ۱۳۹۰ : ۲-۳۲) در ایران، بافت تاریخی، آن بخش از بافت شهرها را شامل می‌شود که تا پیش از آغاز قرن حاضر، یعنی شروع شهرنشینی جدید در ایران، شکل گرفته و در زمان حاضر در مرکز یا در محدوده‌ی بلافصل شهرها جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده‌اند و سطح نسبتاً گسترده و عملکرد نیرومند آنها در مقیاس منطقه‌ای و ملی بر اهمیت آنها افزوده است. (همان : ۶۳) با این وجود، بافت تاریخی شهرها به دلیل فرسودگی کالبدی و فقدان استانداردهای ایمنی، استحکام، و خدمات و زیرساخت‌های شهری، به رغم برخورداری از ارزش‌های هویتی و میراثی، از منزلت مکانی و سکونت‌ی پایین برخوردار شده است. (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۸ : ۶۸)

از نیمه‌ی دوم قرن ۱۹ به بعد، موج دخالت در بافت کالبدی شهرها در اروپا به دو شکل متفاوت آغاز شد. از یک سو انگلستان با تدوین قوانین خاص شهری - عمدتاً بهداشتی- به منظور پاسخ‌گویی به پاره‌ای از مسائل شهرهای صنعتی به چاره‌جویی مبادرت ورزیدند و از سوی دیگر فرانسه از راه امکانات اجرایی و تصمیم‌گیری‌های بی‌سابقه، دگرگونی وسیع و دامنه‌داری را در این زمینه ایجاد کرد. در تجربه فرانسه، برعکس اقدامات رسمی که در انگلستان به کمک دستگاه‌های تصمیم‌گیرنده و قانون‌گذار تنظیم می‌شد، اقدامات اجرایی نو و پیوسته که بیشتر محصول فکری هوسمان بود، دنبال شد و هر یک از این تجارب به نحوی کشورهای اروپایی را در گزینش راه آتی مدد رساند. ولی در عین حال باید توجه داشت که دامنه‌ی این اقدامات در فرانسه به‌طور گسترده‌تر و عمیق‌تری اجرا شده بود و از این رو شروع تاریخ دخالت و تغییر در بافت‌های تاریخی اروپا به‌شمار می‌رود. (کلانتری و همکاران، ۱۳۹۰ : ۳۲ و ۳۳)